

Varför är nya utställningar så gamla?

Om utställningskritik, självreflektion och samhällsrelevans

MARGARETA BERGWALL OG INGA LUNDSTRÖM

Fortider är förtätad, färgstark och föremålsrik. Åtta tablåer av gestaltade människoöden sätter människan i centrum. Men föregångaren *Tiotusen år i Sverige* från 1943 går fortfarande igen. Lokalen är densamma men mörk. Ny form och nya färger dominerar föremålen. De gamla ikonerna med Bäckaskogskvinnan i spetsen lever kvar. Utställningen är ny, men ändå gammal. Emancipationen har avstannat.

Gerumsmanteln
The Gerum Cape

Recensioner och utställningskritik borde kunna vara ett led i att utveckla och förbättra. Inte som kritik för sakens skull, för att nagelfara och kritisera bakom en skenbart vetenskaplig hållning. I en liten sektor som vår, finns en rädsla för att öppet analysera och debattera. Men en öppen diskussion kan vara ett steg på vägen till nytänkande och förnyelse. Bevakningen av utställningar begränsas ofta till en beskrivning och den konstruktiva utställningskritiken lyser med sin frånvaro. Ska utställningar bara anmälas utan analys? Om vi vill ha en debatt: Vem ska då skriva? Vem får skriva? Var ska det skrivas?

Historia i fragment

Arkeologin spänner över många ämnen, är tvärvetenskaplig till sin karaktär och grunden till många kulturhistoriska ämnen. Arkeologi spänner över mer än 10 000 år i Sverige, en

ofattbart lång tid. Häri ligger den förhistoriska början till dagens samhälle. Kan det vara därför som engagemanget är så stort och att *Forntider* känns så viktig?

En arkeologisk utställning består av sköra föremål, som inte kan hanteras hur som helst. Bland annat därför kostar en utställning stora summor att producera och måste följaktligen stå under lång tid. Den ger starka synintryck och präglar in en tolkning, en historiesyn. Den blir en samhällsinstitution i tiden. En långvarig utställning påverkar miljontals besökare. Därför har ett statligt museum ett stort ansvar för vilken historiebild som skapas, för arkeologins instrumentella samhällsroll. Vilken historiebild ger *Forntider*?

En arkeologisk utställning är speciell, bland annat eftersom föremålen är unika, lagskyddade och bara kan ses i arkeologiska utställningar. I *Forntider* ser vi de viktigaste. Men bara från södra halvan av Sverige. Arkeologin visar de långa tidsperspektiven med de existentiella frågorna, arkeologins kärna. Det handlar i grunden om liv och död, om människans förgänglighet. En arkeologisk utställning används i lågstadiets undervisning. Den används också av universiteten som exempelsamling och forskningshistoria för blivande arkeologer. Här finns de viktigaste materiella uttrycken för förhistoriska samhällen invävda i en förhärskande tolkningsmodell och utställningsform. Arkeologin befinner sig också i ett vankelmod mellan humanvetenskap och naturvetenskap. Inom arkeologin rymms det mesta och viljan att berätta är stor.

Form och innehåll

Visst vill man se genomtänkta och vackra utställningar av hög kvalitet. En konstnärlig gestaltning med bra texter förstärker föremålen och det som ska berättas. Formen kan inte stå i konflikt med innehållet, utan måste förstärka vad som är huvudbudskap och vad som är mindre viktigt.

Vetenskapliga rapporter har sina läsare och sin form. En arkeologisk utställning är annorlunda. Bygget kräver mycket tid och resurser. En nära koppling till forskningen men på utställningens premisser är nödvändig. Hur omsätter man vetenskapliga teorier och resultat i en utställningsgestaltning? Att utveckla utställningsarbetet kan vara att se utställningar och förmedling av arkeologi som en egen gren av arkeologiämnet där samlingens och utställningens historia har en självklar plats. Tidigare var utställningar redskap för makten i en fostrande nationell anda. *Tiotusen år i Sverige* ingår i den traditionen, men var också ett modernistiskt experiment. På 1970-talet renodlades utställningarna till pedagogiska redskap i skolans tjänst. Varje tid har sin karaktär. Var finns den inre förnyelsen i *Forntiders* överlastade hemtrevlighet? Vilken är utställningarnas roll i framtiden? Utbildningarnas inriktning och specialisering?

Mellanrummen

Genom att skriva, dokumentera och teoretisera kan man ta till vara praktiska erfarenheter från utställningsarbetet så hjulet inte måste uppfinnas på nytt varje gång. I grävningssituationen omsätts teorier till praktik, ånyo till teori i rapporten i en ständig dialektisk återföring och utveckling. Så kunde det också vara med utställningar. Då är utställningsarbetet en verkstad där man kan utveckla teorier och vetenskapliga resultat och omsätta dem i konkret gestaltning. I utställningsarbetet händer saker. Nya tankar tillförs. Hur dokumenteras och konkretiseras de så att man kan dra lärdom i kommande produktioner, grävningar och utvecklandet av forskningsteorier?

Vad händer i mellanrummet mellan det arkeologiska materialet (utgrävningarna / forskningen / rapporterna) och utställningen, när nya kompetenser kommer in? Här ligger skillnaden mellan dynamik och tomrum. Kanske behövs, som inom konstens värld, specialiserade curatorer också för arkeologiska utställningar. Det kan vara en väg till ökad samhällsrelevans, till att lyckas med djärva intentioner, och att skapa utställningar som griper tag i, berör och engagerar.